

Новік О. І.
аспірант кафедри фінансів
Університету державної фіскальної служби України

Novik.O. I.
Postgraduate of Department of Finance
University of the State Fiscal Service of Ukraine

ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

THE EVOLUTION OF REGULATORY SUPPORT CUSTOMS DUTIES ADMINISTRATION IN UKRAINE

*Держава повинна займати нейтральне положення
між своїми митницями і своєю торгівлею та вчиняти так,
щоб вони не шкодили один одному.
Шарль Л. Монтеск'є (1689–1755)*

Анотація. У статті розглянуто розвиток нормативно-правового забезпечення адміністрування митних платежів в Україні та запропоновано етапи еволюції становлення відповідно до змін, внесених стрижневим законодавчим актом України – Митним кодексом. Визначені основні недоліки в нормативному забезпеченні митної справи та запропоновані зміни до них.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення; адміністрування митних платежів; Митний Кодекс України; етапи становлення.

Вступ та постановка проблеми. Перед кожною країною постає найважливіше питання щодо позиціонування себе як незалежної, самостійної, сильної, правової держави. Україна мала і має на меті вступ до міжнародних організацій, але для цього необхідно створювати стабільне економічне середовище, вільний обіг товарів, свободу підприємництва, тобто всі атрибути ринкової економіки. Зрозуміло, це потребує постійних змін в інституційному і нормативно-правовому забезпеченні, подолання корупції, контрабанди, «сірого» ринку, збільшення мінімальної заробітної плати та створення дійсно демократичної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Етапи становлення адміністрування митних платежів розподіляють відповідно до інституційного забезпечення та їхніх змін. Так, наприклад, О.Ф. Запорожець [1] у дисертаційному дослідженні виділяє такі етапи, як перший (1991–1996 рр.) – створення та становлення системи адміністрування митних платежів; другий (1996–2004 рр.) – розвиток та інституційні зміни ієрархічних і функціональних зв'язків адміністраторів та їхніх взаємин із підконтрольними суб'єктами; третій (2004–2012 рр.) – модернізація митної та податкової системи; четвертий (починаючи з 24 грудня 2012 р.) – реформування єдиної системи адміністрування митних платежів, податків та зборів. Оскільки Митний Кодекс України – головний законодавчий акт, оцінимо нормативно-правове забезпечення адміністрування митних платежів в Україні на основі внесених до нього змін.

Метою статті є аналіз нормативно-правового забезпечення та визначення основних етапів становлення адміністрування митних платежів в Україні.

Результати дослідження. Проголошення незалежності та суверенітету України 24 серпня 1991 р. зумовило нагальну потребу в забезпеченні належного захисту економічних інтересів України. Україна почала активну роз-

будову нормативного забезпечення своєї діяльності. Цікавим є факт, що Конституція [2] була прийнята аж у 1996 р. А Наказ міністерства культури СРСР від 23.03.87 р. № 120 «О порядке контроля за вывозом из СРСР культурных ценностей» [3] діяв до 1999 р. і в результаті був замінений на Закон України (далі ЗУ) «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [4].

Митна справа є однією із ознак державності, тому, виходячи із політичних та економічних цілей, було прийнято ЗУ «Про Митну справу в Україні» [5] від 25.06.1991 р. Згодом, 12 грудня 1991 р., прийняли перший Митний Кодекс України (далі МКУ) [6], який вступив у дію 1 січня 1992 р. І вже 5 лютого 1992 р. був прийнятий ЗУ «Про Єдиний митний тариф» [7]. Вказані закони стали законодавчою основою організації митної справи в державі, утворення митної системи України. Зрозуміло, що за умов відсутності законодавчого врегулювання не було змоги забезпечити належну організацію митного оформлення та контролю.

Таким чином, Україна почала врегульовувати питання щодо перетину через митний кордон суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД), товарів та послуг.

Нормотворчу діяльність за часів незалежності України доцільно розбити на відповідні етапи, утворення кожного з яких відповідає появі нового МКУ, що повністю або частково змінював попередні нормотворчі документи і правила перетину через кордон та врегулювання митної політики України загалом.

1-й етап – 1991–2003 рр. У цей час тільки почала формуватися митна система держави і, відповідно, її законодавче забезпечення. У спадок від УРСР діяло пострадянське законодавство, а найпершим документом у сфері митної справи було прийнято ЗУ РСР «Про Митну справу в Українській РСР» [5].

Незважаючи на той факт, що Україна проголосила свою незалежність ще у 1991 р., у такому формулюванні

він діяв до 1994 р. і від 24 лютого 1994 р. розпочав свою дію у новій редакції. У назві та тексті Закону слова «Українська РСР» і «Державний комітет митного контролю» у всіх відмінках замінено відповідно словами «Україна» і «Державний митний комітет».

Цей закон встановлює розуміння митної справи, митної території України, суб'єктів, які регулюють та здійснюють митну справу, їхньої компетенції; перелічує основні нормотворчі документи у сфері митної справи та вказує, що мито сплачується відповідно до ЗУ «Про митний тариф України». Необхідно відзначити, що тоді такого Закону не існувало, він мав іншу назву, а саме ЗУ «Про Єдиний митний тариф України», а ЗУ «Про митний тариф України» розпочав свою дію з 2001 р. Митні збори визначаються Кабінетом міністрів України (далі КМУ) на основі Податкового кодексу України (далі ПКУ). Визначень або роз'яснень щодо обкладання митними податками чи зборами не містилося.

Виходячи з вищевказаного, необхідно відзначити, що ЗУ «Про Митну справу в Українській РСР» має більш окреслювальний характер.

Стрижневим актом митної справи став МКУ[6], прийнятий у 1991 р., який вже окреслює принципи організації митної справи в Україні з метою створення умов для формування ринкової економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності на основі єдиної митної території, мит та митних зборів.

У використаній термінології (ст.15) МКУ ще не містить визначень понять «митні платежі», «мито», «митні збори».

Формулювання ст. 53 «Порядок ввезення на митну територію України та вивезення за межі цієї території товарів та інших предметів» МКУ, яка звучить таким чином: «Товари та інші предмети можуть ввозитися на митну територію України та вивозитися за межі цієї території відповідно до законодавства України», вважаємо неточним, оскільки незрозуміло, яким саме законодавчим актом регулюється ввезення/вивезення товарів на/з території України. На нашу думку, це стосується і формулювання ст. 54 та ст. 55 МКУ.

У Розділі V «Мито і митні збори» МКУ вказується, що мита справляються згідно із Законом України «Про Єдиний митний тариф», щодо митних зборів у ст. 76 та 77 Глави 2 Розділу V «Мито і митні збори» МКУ окреслюються умови, за яких справляються митні збори, а у ст. 80 визначається їхнє цільове призначення, а саме «для розвитку системи митних органів України».

За порушення митних правил, встановлених МКУ у Розділі VIII «Порушення митних правил. Проведення у справах про порушення митних правил» [6], в основному стягується штраф у розмірі мінімальної заробітної плати (МЗП) з можливістю конфіскації предметів для громадян і для службових осіб від однієї до десяти МЗП залежно від порушення, а також деколи йде прив'язування не до МЗП, а до суми мита (ст. 119) чи митних платежів (ст. 120). При цьому, як ми вже зазначали, що саме вміщало в себе поняття «Митні платежі», не уточнювалося.

У редакції МКУ відповідно до ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань» від 28.01.94 р. [8] відбуваються зміни щодо розмірів штрафних санкцій за порушення митного законодавства у бік зростання. Так, у статтях 115 і 116 слова «одного офіційно встановленого», «двох з половиною до десяти» і «десяти» замінені відповідно словами «двохсот офіційно встановлених», «трьохсот до тисячі» і «тисячі». Такі зміни були спрямовані на зменшення умисних порушень митних правил та створення умов, за яких сплата митних платежів є більш вигідною, ніж ухилення від них.

Згідно з наступною редакцією МКУ, прийнятою у зв'язку із ЗУ «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 р. [9], «кошти (донараховані і стягненні за результатами перевірок, суми загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), грошові стягнення за правопорушення (крім тих, що відповідно до Законів України спрямовуються до місцевих бюджетів), кошти, одержані від реалізації конфіскованого майна, за видачі дозволів (ліцензій), митні збори тощо, які до набуття чинності цим Законом відповідно до законодавства України використовувалися на створення матеріально-технічної, інформаційної, науково-дослідної бази органів державної влади, а так само на будь-які інші цілі, в повному обсязі зараховуються (з дня набрання чинності цим Законом) до Державного бюджету України», в результаті чого ст. 80 МКУ втратила свою чинність.

У 1996 р. на базі Державного митного комітету України створено Державну митну службу України, але зміни у законодавстві відбулися тільки через чотири роки. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи» від 22.02.2000 р. [10] вніс свої корективи щодо складу органів управління митною справою і виклав їх у новій редакції МКУ та ЗУ «Про митну справу в Україні» таким чином: «Система митних органів України складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, спеціалізованих митних управлінь та організацій, установ і навчальних закладів».

Надалі зміни торкнулися штрафних санкцій за переміщення товарів і інтелектуальної власності а також протидії контрабанді.

Водночас функціонував і ЗУ РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» [11], прийнятий 16.04.1991 р. Закон вказував основні принципи оподаткування у здійсненні регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ст. 11), найцікавішим з яких є «стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш ніж 5 років». Вказана стаття також регулює принципи встановлення пільг. А саме [11]: «Податкові пільги згідно із законом Української РСР надаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які відповідають критеріям, наведеним нижче:

- експорт яких перевищує імпорту (нетто-експортери) за фінансовий рік;
- обсяг експорту яких становить не менше 5% від обсягу реалізованих за фінансовий рік товарів;
- які стабільно експортують наукові, наукоємні товари, а також товари, у вартості яких частка доданої вартості становить не менше 30%».

У законодавчих актах досить часто міститься загальний опис нормотворчої документації, яка регулює певні питання, при цьому не вказуються конкретні посилання на відповідні документи. Так, у ст.13 ЗУ РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» вказано, що «Митні правила Української РСР, які повинні включати порядок декларування товарів, сплати мит та митних зборів, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлюються законами Української РСР про митне регулювання» [11]. На нашу думку, правильніше було б перерахувати конкретні ЗУ з посиланням на статті, оскільки для пересічного громадянина досить складно уявити, який ще додатковий ЗУ регулює це питання. Звідси можуть виникати певні непорозуміння між учасниками ЗЕД та органами державної влади щодо законодавства.

Ст. 16 «Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій» [11] встановлює, коли запроваджується ліцензування і квотування, їхні види, порядок їх отри-

мання, особливості встановлення та органи регулювання. Роз'яснення щодо видів наводиться у ст. 1.

Ст. 29 [11] регулює процес встановлення заходів у відповідь на недружні дії іноземних держав шляхом застосування ліцензування та квотування, податку на імпорту, позбавлення пільгового режиму або ембарго на торгівлю.

Також ст. 33 [11] цього закону встановлює майнову і кримінальну відповідальності за порушення законодавства у сфері ЗЕД, а ст. 37 [11] регулює спеціальні штрафні санкції.

Згідно з декретом КМУ «Про єдиний митний тариф» [12] від 11.01.1993 р. зазнає змін ст. 13 ЗУ РСР «Про ЗЕД» щодо встановлення ставок вивізного мита Єдиним митним тарифом та строків введення в дію митних правил. У декреті зазначено «При ввезенні товарів у межах державного контракту та державного замовлення мито не стягується. При ввезенні предметів дитячого асортименту ставки мита зменшуються на 50%» [12].

Декрет КМУ «Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» [13] від 12.01.1993 р. вносить зміни у ЗУ РСР «Про ЗЕД» у сфері реєстрації суб'єктів ЗЕД. Відтепер для здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктам ЗЕД реєструватися не потрібно. Також зазначається, що обкладання митом експорту товарів у межах встановлених квот не здійснюється, а також дозволяється перевищувати встановлені квоти за умови сплати експортного мита.

Цікавим є формулювання однієї з функцій Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків Української РСР у ст. 10, яку вказаним вище декретом було ліквідовано: «здійснює заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема реєстрацію учасників зовнішньоекономічної діяльності, реєстрацію окремих видів контрактів згідно з цим Законом». Зі вказаної функції виходить, що до 1993 р. нетарифне регулювання включало реєстрацію учасників ЗЕД і окремих видів контрактів.

ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 15.02.1995 р. [14] вніс зміни щодо перейменування Української РСР в Україну саме в ст. 38, а сам ЗУ залишив назву УРСР. Чому така невідповідність назв залишалася досить тривалий час, незрозуміло. І тільки у 1998 р. згідно із ЗУ «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 22.12.1998 р. [15] у назві та тексті Закону слова «Українська Радянська Соціалістична Республіка» змінюються у всіх відмінках словом «Україна», що є правильним і що необхідно було зробити вже давно.

Згідно із ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Антимонопольний комітет України») від 02.03.1995 р. [16] внесено зміни в ст. 31 ЗУ «Про ЗЕД», а саме: «Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розуміється: здійснення демпінгу; недобросовісна реклама; здійснення інших дій, що визнаються чинним законодавством недобросовісною конкуренцією». Досі цей закон не трактував це поняття, тобто кожного разу його можна було розуміти по-іншому.

Також вводяться нові види квот і ліцензій (антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні) та надається кожному з них визначення; розширюються заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань, а саме: застосування повної або часткової заборони (повного ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму; запровадження спе-

ціального мита; запровадження режиму ліцензування та/або квотування зовнішньоекономічних операцій; встановлення квот (контингентів); запровадження комбінованого режиму квот і контингентів; запровадження індикативних цін щодо імпорту та/або експорту торгівлі.

При цьому встановлюється, який саме орган влади відповідає за той чи інший перелічений раніше захід у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань.

Змінилось і розуміння недобросовісної конкуренції – відтепер під недобросовісною конкуренцією розуміють здійснення демпінгового імпорту, до якого застосовуються антидемпінгові заходи; здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовуються компенсаційні заходи; здійснення інших дій, що законами України визнаються недобросовісною конкуренцією.

5 лютого 1992 р. було прийнято ЗУ «Про Єдиний митний тариф України» [7], який регулює застосування Єдиного митного тарифу України при ввезенні чи вивезенні товарів з/на митну територію України з метою обкладання зазначених товарів митом. Згідно з цим Законом встановлено, що «Єдиний митний тариф України – це систематизований звід ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію або вивозяться за межі цієї території». Цей Закон дає роз'яснення щодо мита та його видів, митної вартості, митних пільг та преференцій, умов повернення мита.

Неодноразово вносились зміни щодо тимчасового припинення використання мита стосовно певних товарів, які мали цільове використання у конкретний проміжок часу. Так, наприклад, «тимчасово, до 1 січня 2009 р., звільняються від оподаткування операції зі ввезення суб'єктами космічної діяльності на митну територію України товарів, які використовуються для виробництва космічної техніки» [17]. Тобто створювались умови для розвитку певної галузі економіки.

Єдиний митний тариф з 2001 р. фактично означає те саме, що й Митний тариф України. У 2001 р. був прийнятий Закон України «Про Митний тариф України» [18]. Із набуттям чинності цим законом, Єдиний митний тариф [19] України як звід ставок втратив чинність, але ЗУ «Про Єдиний митний тариф України» втратив чинність аж у 2012 р. Ставки ввізного (імпортного) мита з 2001 р. визначаються Митним тарифом України [20]. Ставки вивізного (експортного) мита визначаються низкою окремих законів України.

Загалом із 1991 р. Україна взяла курс на лібералізацію митної політики, що привело до збільшення напливу іноземного товару та зменшення попиту на внутрішню продукцію у зв'язку із високими цінами на неї. Особливо постраждали продукти, попит на які мав невисоку еластичність, особливо це стосувалось енергетики. У структурі галузей відбулася переорієнтація на більш дешеву продукцію.

Також 1 березня 1998 р. набрала чинності Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським союзом, що сприяло розширенню зовнішньоекономічних зв'язків української держави.

Отже, розвиток митного законодавства у цей час залишається складним, реагування на зміни відбувається невчасно, простежується збільшення штрафних санкцій за порушення законодавства, постійні зміни в ліцензуванні та квотуванні зовнішньоекономічних операцій, а також дублювання однакових за змістом законів.

2 етап – 2004–2012 роки. Цей етап митного регулювання в Україні характеризується стадією істотного реформування. Необхідність приведення чинного мит-

ного законодавства до встановлених загальноприйнятих світових стандартів і норм, а також приведення у відповідність до Конституції України і особливостей ринкової економіки передувало підготовці другого Митного Кодексу. В результаті 11.07.2002 р. був прийнятий новий Митний Кодекс України, який вступив у дію 01.01.2014 р.

Під час розроблення нового Митного кодексу України враховувались положення основних міжнародних конвенцій та угод, в тому числі членами яких є або до яких має намір приєднатися (вступити) Україна (зокрема, ГАТТ/СОТ, Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенція про тимчасове ввезення, Конвенція про процедуру спільного транзиту. Під час розроблення кодексу велика увага приділялася використанню досвіду ЄС у цій сфері [21].

У зв'язку із прийняттям нового Митного Кодексу України [22] з 2004 р. втрачає свою чинність Митний Кодекс України від 12.12.1991 р. та ЗУ «Про митну справу в Україні» від 25.06.1991 р.

Новий Митний кодекс України оперує поняттями «митна вартість» (ст. 19), «нетарифне регулювання» замість раніше вказаного «позатарифне регулювання», але при цьому не розкриває його змісту; розширено зміст форм митного контролю (ст. 41) та спеціальних митних режимів (ст. 185–246); введено поняття «митна вартість» та методи її визначення (ст. 259–275).

Введено в дію нову Главу «Інформування та консультування з питань митної справи», що було спрямовано на зменшення кількості порушень із боку учасників ЗЕД, а також загальну обізнаність населення у законодавстві, оскільки консультування з боку митних органів дало можливість правильно трактувати законодавчі акти, орієнтуватися в них та не припуститися помилок.

Якщо МКУ 1991 р. встановлював відповідальність за 17 видів порушень, то від 2004 р. – вже за 27. Окрім збільшення кількості видів порушень, новий кодекс істотно підвищив штрафні санкції, а саме з 0,5–3 до десятківсотень неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Однак відтепер особи, які порушили законодавство і притягуються до відповідальності, можуть ознайомитися з матеріалами заведеної справи, бути присутніми під час розгляду справи та отримати копії рішень.

Попередній Митний Кодекс країни втрачає свою чинність з 01.01.2004 р., крім статей 47, 85–87 та глави 2 «Митні збори» розділу V «Мито та митні збори», які втрачають чинність із моменту набуття Україною членства у СОТ.

Основи митного союзу визначає Договір про заснування Європейського Співтовариства, який передбачає умови вільного обігу в межах його митної території. Ст. 23 (колишня ст. 9) Договору передбачає скасування мита та інших митних зборів; кількісні обмеження та аналогічні заходи забороняються ст. 28 (колишня ст. 30), тоді як ст. 90 (колишня ст. 95) забороняє державам-членам запроваджувати таку систему оподаткування, яка створює дискримінаційні умови на користь власної продукції або спрямована проти продукції з іншої держави-члена [21].

Зокрема, у ЗУ «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28.12.2007 р. [23] вказано, що до доходів загального фонду Державного Бюджету України входить плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів (з моменту набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі), і митні збори (до моменту набуття Україною членства у СОТ).

ЗУ «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 20.11.2003 р. [24] відредагував ст. 16 «Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій». Відтепер вона має назву «Ліцензування зовнішньоекономічних операцій» і встановлює, що ліцензування може здійснюватися автоматично і не автоматично залежно від застосування квот. Якщо в попередніх інтерпретаціях ЗУ «Про ЗЕД» у ст. 16 вказувались види ліцензування і квотування, а в ст. 1 – їх трактування, то відтепер такого перерахунку немає, при цьому трактування видів залишилось. Однак зазначається, що «стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії» [24], не режим, а саме вид, тобто види ліцензій є, але вони не перераховуються, і не вказуються особливості кожної з них.

ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.11.2006 р. [25] виключив поняття антидемпінгових і компенсаційних квот і ліцензій, а також додав зміни до ст. 7 у сфері регулювання оподаткування товарів, що імпортуються з країн-членів СОТ. Відтепер товари країн СОТ вільно поступають на вітчизняний ринок і не можуть бути виключені з отримання будь-яких привілеїв, які надаються іншим державам, або на національному рівні.

У результаті економічної кризи ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою» від 04.02.2009 р. [26] вніс таку зміну до чинного ЗУ «Про ЗЕД»: «У разі досягнення платіжним балансом України критичного стану застосовується, як виняток, процедура запровадження, змін та скасування тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари, яка спирається на норми відповідних статей Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року». Така процедура запроваджується строком на 6 місяців із можливістю пролонгації на півроку, якщо платіжний баланс України залишатиметься в критичному стані. Цільова надбавка до ставок ввізного мита вводиться у розмірі 13% від митної вартості товарів, що ввозяться на митну територію України. Цей Закон одночасно вносить зміни до ЗУ «Про єдиний митний тариф України» і ЗУ «Про Митний тариф України».

ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань» від 23.02.2012 р. [27] зменшив кількість заходів України у відповідь на недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань, зазначених у ЗУ «Про ЗЕД», видаливши зі списку запровадження комбінованого режиму квот і контингентів та індикативних цін щодо імпорту та/або експорту товарів.

ЗУ «Про єдиний митний тариф України» введений у 1992 р. і втратив чинність із 01.06.2012 р. ЗУ «Про митний тариф України» введений у 2001 р. і втратив чинність також у 2012 р. У 2013 р. ввели в дію новий ЗУ «Про митний тариф України» з Митним тарифом України. Єдиний митний тариф діяв з 1993 по 2001 р. Митний тариф України – з 2001 по 2014 р. і з 2014 р. до сьогодні. Залишаються питання щодо одночасного використання обох, по суті однакових, законодавчих актів.

Отже, необхідно відзначити поступове законодавче врегулювання, приведення його до єдиного виду. Продовжується робота щодо відповідальності за порушення, збільшується кількість видів та розмір штрафних санкцій. Поступово відбуваються зміни в законодавстві щодо регулювання вільного доступу товарів країн СОТ на вітчизняний ринок.

3-й етап – з 2012 р. і дотепер. Його головною метою є приведення національного митного законодавства у відповідність до міжнародних правил, норм і стандартів.

Головною особливістю цього етапу є введення в дію нового Митного Кодексу [28], який істотно змінює митне законодавство країни загалом. Він містить низку нововведень, які спрямовані на спрощення процедур митного оформлення товарів.

Необхідно відзначити, що МКУ став ще більш уніфікованим та включив у себе норми низки законодавчих актів, зокрема, ЗУ «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.92 р., ЗУ «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» від 13.09.2001 р., ЗУ «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» (у редакції Закону від 04.10.2001 р.), які втрачають чинність одночасно з початком дії нового МКУ.

Необхідно відзначити основні новації МКУ, які торкнулися кожного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

По-перше, поняття «митна справа» значно розширилося та тепер включає в себе, окрім раніше зазначеного «порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане зі встановленням мит і митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики становлять митну справу», ще й «застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання ЗЕД, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення УКТЗЕД, здійснення державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушенням митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів».

По-друге, введено нове поняття – «уповноважений економічний оператор», яким є, відповідно до ст. 12 МКУ, підприємство, що відповідає встановленим вимогам та має право користуватися спеціальними спрощеннями. Статус уповноваженого економічного оператора надається підприємству митницею шляхом видачі сертифіката уповноваженого економічного оператора та включення його до Єдиного реєстру уповноважених економічних операторів.

Підприємству може бути видано сертифікати уповноваженого економічного оператора таких видів, як: на спрощення митних процедур; щодо надійності і безпеки; на спрощення митних процедур та щодо надійності і безпеки.

У ст. 15 нового МКУ детально описано, що за наявності сертифіката можуть бути надані такі спеціальні спрощення, як зменшення обсягу відомостей, які необхідно надати митному органу до прибуття на митну територію України; здійснення митного контролю в першочерговому порядку; розміщення товарів на складі тимчасового зберігання закритого типу без отримання дозволу митного органу та інше.

Необхідно також відзначити, що отримання сертифіката уповноваженого економічного оператора дає відповідній особі право на провадження таких видів діяльності, як митна брокерська діяльність; відкриття та експлуатація магазину безмитної торгівлі; відкриття та експлуатація митного складу; відкриття та експлуатація вільної митної зони комерційного або сервісного типу; відкриття та експлуатація складу тимчасового зберігання; відкриття та експлуатація вантажного митного комплексу.

Також новий Митний кодекс запроваджує нові інструменти митного оформлення, такі як можливість здій-

снення митного оформлення товарів у будь-якому митному органі; проведення митного оформлення протягом 4 годин з моменту подання митної декларації; використання однієї декларації для здійснення різних митних формальностей; звільнення декларанта від відповідальності за ненавмисні помилки у митній декларації.

Зазнали змін і митні режими у зв'язку з розподілом режиму «тимчасове ввезення (вивезення)» на два окремих – «тимчасове ввезення», «тимчасове вивезення», а інші митні режими зазнали змін у назві. Так, наприклад, митний режим «імпорт» перейменовано на «імпорт (випуск для вільного обігу)», «експорт» – на «експорт(остаточне вивезення)» та ін.

Також внесені зміни щодо оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами. Відтепер супроводжуючий багаж, сумарна вартість якого не перевищує 1000 євро і вагою не більше 50 кг, не підлягає письмовому декларуванню та не є об'єктом оподаткування митними платежами за умови, що особа здійснює перетин кордону один раз на добу. У разі, якщо вартість становить від 1000 до 10 000 євро – застосовується загальна ставка мита 10% від такої вартості, якщо вартість більша за 10 000 євро – застосовуються повні ставки мита, передбачені Митним тарифом України.

Одна з особливостей нового Митного кодексу – це можливість досягнення компромісу з порушниками митних правил шляхом укладання мирової угоди, якщо відсутні ознаки здійснення злочину (ст. 521). При цьому необхідно відзначити, що особі, яка вчинила таке порушення, необхідно протягом 30 днів внести до державного бюджету штраф та/або задекларувати в митний режим відмови на користь держави товари – безпосередні предмети порушення митних правил. Митний орган, у свою чергу, припиняє провадження у справі про порушення митних правил та здійснює митне оформлення задекларованих товарів.

ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України» від 13.03.2012 р. [29] змінив по всьому тексті ЗУ «Про ЗЕД» словосполучення «митні збори» на «інші податки».

Як відповідь на воєнні дії, які відбуваються на окупованій території України, відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 24.12.2015 р. [30] введено додаткові заходи у відповідь на недружні дії окупантів/агресорів у вигляді заборони зовнішньоекономічних операцій або встановлення обмеження на їх здійснення, а також скасування тарифних пільг щодо ставок Митного тарифу України шляхом зупинення звільнення від оподаткування ввізним митом, застосування пільгових чи повних ставок ввізного мита або скасування тарифних квот.

ЗУ «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 р. [31] визначає засади державної підтримки експортної діяльності шляхом страхування, перестраховання, гарантування, часткової компенсації відсоткової ставки за експортними кредитами з метою створення умов для здійснення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження на зовнішні ринки, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках, тобто створення всіх умов для легкого виходу вітчизняних товарів на зовнішні ринки.

З 1 січня 2016 р. в Україні скасовано додатковий імпорتنний збір, який був введений на початку 2015 р. у зв'язку з різким погіршенням платіжного балансу Укра-

їни. Додатковим імпортним збором за ставкою 10% оподатковувалися готові харчові продукти, продукти, жири та олії тваринного і рослинного походження; алкогольні та безалкогольні напої; тютюн та його замінники; оцет; живі тварини (товарні групи 1–24 за УКТЗЕД). Під 5%-ний збір підпали всі інші товари за винятком «життєво важливих», до яких парламент відніс більшість енергоносіїв, а також деякі медикаменти.

Загалом третій етап становлення адміністрування митних платежів в Україні охарактеризувався імплементацією умов Угоди про спрощення процедур торгівлі. Ця угода акцентує увагу на необхідності здійснення таких заходів, як управління ризиками, аудит після митного оформлення; введення уповноваженого економічного оператора; створення системи «єдиного вікна», використання митних брокерів та ін. Поступово митне законодавство України набуває істотних змін з огляду на всі рекомендації і вимоги СОТ та ЄС.

Висновки. У сучасних умовах економічного розвитку України, розширення зовнішньоекономічних зв'язків митна справа набуває особливого значення. Подальше становлення митної справи в Україні відбувається у напрямі уніфікації із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами і стандартами, а також відповідно до умов, які диктує ринкова економіка.

Уряд України здійснює активну зовнішньоторговельну політику шляхом участі нашої країни у багатосторонніх торговельних переговорах та проводить ефективну роботу, спрямовану на реалізацію переваг членства України у СОТ із метою розширення експортних можливостей вітчизняних товаровиробників та захисту економічних інтересів держави на зовнішніх ринках.

За період незалежності митна справа в Україні зазнала багатьох змін в інституційному забезпеченні її організа-

ції. Україна пройшла складний етап становлення митної справи від Державного комітету митного контролю до Державної фіскальної служби.

Водночас законодавство залишається складним і громіздким, незважаючи на той факт, що створення МКУ слугувало об'єднанню багатьох нормативних документів.

Пересічному громадянину для того, щоб проаналізувати зміни в законодавстві, необхідно відкрити не один систематизований документ із поясненнями та доповненнями, а кожний з тих, що існують. У кожному законі вказується не конкретні закони та статті, які регулюють окреслене питання, а в загальному вказується «та інші закони...», що також не допомагає громадянам зрозуміти, які ще необхідно відкрити нормативні акти для того, щоб у повному обсязі оволодіти інформацією.

Крім того, використання понять у нормативних документах не завжди доповнювалося їх визначеннями, що підтверджує необхідність розширити перелік визначень у відповідних нормативних документах та привести всю нормативну базу до єдиного вигляду.

Використання однакових за змістом Законів (ЗУ «Про Єдиний митний тариф України» і ЗУ «Про митний тариф України») одночасно не полегшує сприйняття законодавства.

Сьогодні, на жаль, не діє раніше встановлений принцип: «стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш як 5 років».

А головне, зміни в законодавчих актах мають відбуватися вчасно, а не через декілька років, як це мало місце під час зміни Державного комітету митної справи на Державну Службу України.

Із кожним новим етапом розвитку та внесеними змінами законодавство набуває більшої чіткості, що спрощує його сприймання учасниками ЗЕД та означає зміцнення управлінських важелів митної системи і її реформування.

Список використаних джерел:

1. Запорожець О.Ф. Система адміністрування митних платежів в умовах інтеграційних процесів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О.Ф. Запорожець. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2013. – 22 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 року [Режим доступу] – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/ed19960628>
3. Інструкція СРСР від 23.03.1987 р. № 120 «О порядке контроля за вывозом из СРСР культурных ценностей», затверджена Міністерством Культури СРСР.
4. Закон України «Про порядок вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/ed19990921>
5. ЗУ РСР «Про Митну справу в Українській РСР» 25.06.1991 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1262-12/ed19910625>
6. Митний Кодекс України від 12.12.1991 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1970-12/ed19911212>
7. ЗУ «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.1992 року [Режим доступу] – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/2097-12/ed19920205>
8. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з митних питань» від 28.01.94 р. [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3892-12/ed19940224>
9. ЗУ «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/783-14/ed20000101>
10. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань митної справи» від 22.02.2000 року [Режим доступу] – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1480-14/ed20000321>
11. ЗУ РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19910416/page3>
12. Декрет КМУ «Про Єдиний митний тариф України» від 11.01.1993 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4-93/ed19930111>
13. Декрет КМУ «Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)» [11] від 12.01.1993 року [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-93/ed19930126>
14. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 15.02.1995 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/82/95-%D0%B2%D1%80/ed19950302>
15. ЗУ «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 22.12.1998 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/335-14/ed19990216>

16. ЗУ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 02.03.1995 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/82/95-%D0%B2%D1%80/ed19950302>
17. Закон України «Про державну підтримку космічної діяльності» від 16.03.2000 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1559-14/ed20000316>
18. Закон України «Про митний тариф України» від 05.04.2001 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2371-14/ed20010405>
19. Єдиний митний тариф України від 11.01.1993 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4%D0%B0-93/ed19930111>
20. Митний Тариф України від 05.04.2001 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2371%D0%B0-14/ed20010405>
21. Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації, затвердженого ЗУ від 18 березня 2004 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629%D0%B0-15>
22. Митний Кодекс України від 11.07.2002 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-15/ed20020711>
23. ЗУ «Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28.12.2007 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/107-17/ed20071228>
24. ЗУ «Про внесення змін до статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 20.11.2003 року [Режим доступу] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-15/ed20040218>
25. ЗУ «Про внесення змін до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.11.2006 року [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/360-16/ed20061209>
26. ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку зі світовою фінансовою кризою» від 04.02.2009 року [Режим доступу] – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/923-17/ed20090306>
27. ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань» від 23.02.2012 року [Режим доступу] – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4436-17/ed20120322>
28. Митний Кодекс України від 13.03.2012 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313>
29. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України» від 13.03.2012 року [Режим доступу] – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4496-17/ed20120601>
30. ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 24.12.2015 р. [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/905-19/ed20160101>
31. ЗУ «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 року [Режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1792-19/ed20170101>

Анотация. В статье рассмотрено нормативно-правовое обеспечение администрирования таможенных платежей в Украине и предложены этапы эволюции становления в соответствии с изменениями, внесенными ключевым законодательным актом Украины – Таможенным кодексом. Определены основные недостатки в нормативном обеспечении таможенного дела и внесены изменения в них.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение; администрирование таможенных платежей; Таможенный Кодекс Украины; этапы становления.

Summary. In this work there have been considered the regulatory and legal support for the administration of customs payments in Ukraine and suggests the stages of the evolution of formation, in accordance with the changes introduced by the core legislative act of Ukraine – the Customs Code. The main shortcomings in the regulatory support of the customs were identified and changes were made in them.

Key words: regulatory and legal support; administration of customs payments; the Customs Code; the stages of the evolution.